

„Mennyire szép odabent! Mily nagy a hírneve kint!” A nyilvános pécsi püspöki könyvtár alapítása (1774)

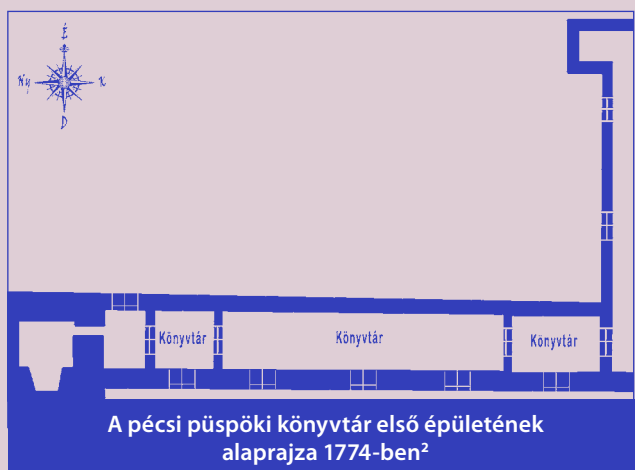

Klimo György metszett arcképe és ex librise¹

250 éve, 1774. március végén vagy április elején nyitotta meg mindenki számára Klimo György pécsi ordinárius (1751–1777) püspöki könyvtárát. Ezt a könyvgyűjteményt tartja a könyvtártörténeti szakirodalom Magyarország első nagy nyilvános bibliotékájaként számon, amelyet társadalmi helyzetre való tekintet nélkül bárki használhatott, aki birtokában volt az olvasás és írás tudásának.

¹ Az arckép forrása: CSAJÁGHY Károly: Klimó György Pécsi Püspök élete. In: Munkálatai a' pesti növendék-papság' magyar iskolájának. V. kötet. Buda, A m. kir. Egyetem betűivel, 1838.

Az alapítás legfőbb célja a városban felállítandó, újkori egyetemhez kapcsolódó, széleskörű tudományos ismeretszerzést szolgáló könyvgyűjtemény köz számára való bocsátása volt. Ennek okán a könyvtár polcain az egyetemes tudás, a széleskörű műveltség, valamint a tanítandó tudományágak korabeli és korábbi kötetei is helyet kaptak: így a vallástudomány mellett a jog-, az orvos-, a természet-, valamint a bölcsészettudomány nyomtatott és kéziratos munkái is. Bár a püspök egyetemalapítási terve életében nem valósulhatott meg, könyvtára a következő századokban maximálisan betöltötte a kitűzött tudományos-ismeretterjesztő és kulturális szerepvállalását és rendelkezésre állt a város különböző oktatási intézményeinek (középiskolák, szeminárium, királyi akadémia, bölcsészeti és jogi líceum) tanárai és diákjai, valamint a helyi és országos tudományos kutatók számára.

A bibliotéka alapításának pontos dátumára, a megnyitás körülményeire egyelőre a levéltári források sem adnak egyértelmű választ, de az bizonyos, hogy maga a terv már Klimó György 1751-es püspöki ki-nevezését követően folyamatosan formálódott. Ezt támasztja alá, hogy a püspöki palota és a délnyugati torony közötti üres telken az 1770-es évek elején fel-épült a könyvgyűjteménynek otthont adó ötablakos épületszárny, amely egy nagy könyvtárszobát és két kisebb, szolgálati és olvasóteremként szolgáló helyi-iséget foglalt magába.

A természettudományos gyakorlati vizsgálatok vég-zéséhez Klimó György a püspöki palota délnyugati toronyában pedig csillagvizsgálót rendeztetett be, innen lett a neve Matematikai torony. Az átgondolt

tudomány- és kultúratámogató tervének részeké-ppen átvette a káptalani papírmalmot, valamint hatha-tósan támogatta az 1773-ban Pécsre települő Engel János József nyomdászt. Ezen lépéseivel a megalapí-tandó egyetem teljes kiszolgáló intézményrendszerét felállította a 18. század végére.

A pécsi püspöki bibliotéka megnyitása a korszakban is kiemelkedő sajtónyilvánosságot kapott, hiszen nem sokkal az alapítás után a Habsburg Birodalom területén megjelenő két nagy német nyelvű lapban – a *Pressburger Zeitung* és a *Wienerisches Diarium* ha-sábjain – terjedelmes írásokban számoltak be a pécsi egyházfő nagyszerű kezdeményezéséről. A két újság három nap különbséggel, azonos szöveggel jelente-tett meg híradást a követendő könyvtáralapításról: a pozsonyi újság 1774. április 13-án, a bécsi pedig 1774. április 16-án.

„Pécsről érkezett az öröndetes hír, hogy a tudós, főtisztelendő Klimó püspök úr saját költségén püspöki palotá-jában rendkívüli értékes könyvtárat létesített. Ez mintegy 20.000 kötetet tartalmaz, és Őméltósága szándéka sze-rint mindenki számára nyitva fog állani. Ennek a pompás és hasznos kincsnek a főfelügyeletét az ala-pító akarata szerint, a Székeskáptalan egyetértésével, Főtisztelendő, tudós Koller József úr, a teológia doktora, a szentírástudomány professzora fogja ellátni. Hogy ez a kiváló mű az idő haladtával még hasznosabb és töké-letesebb lehessen, már most gondoskodás történt egy alapról, melyből évenként a szükséges új művek besze-rezhetők lesznek.

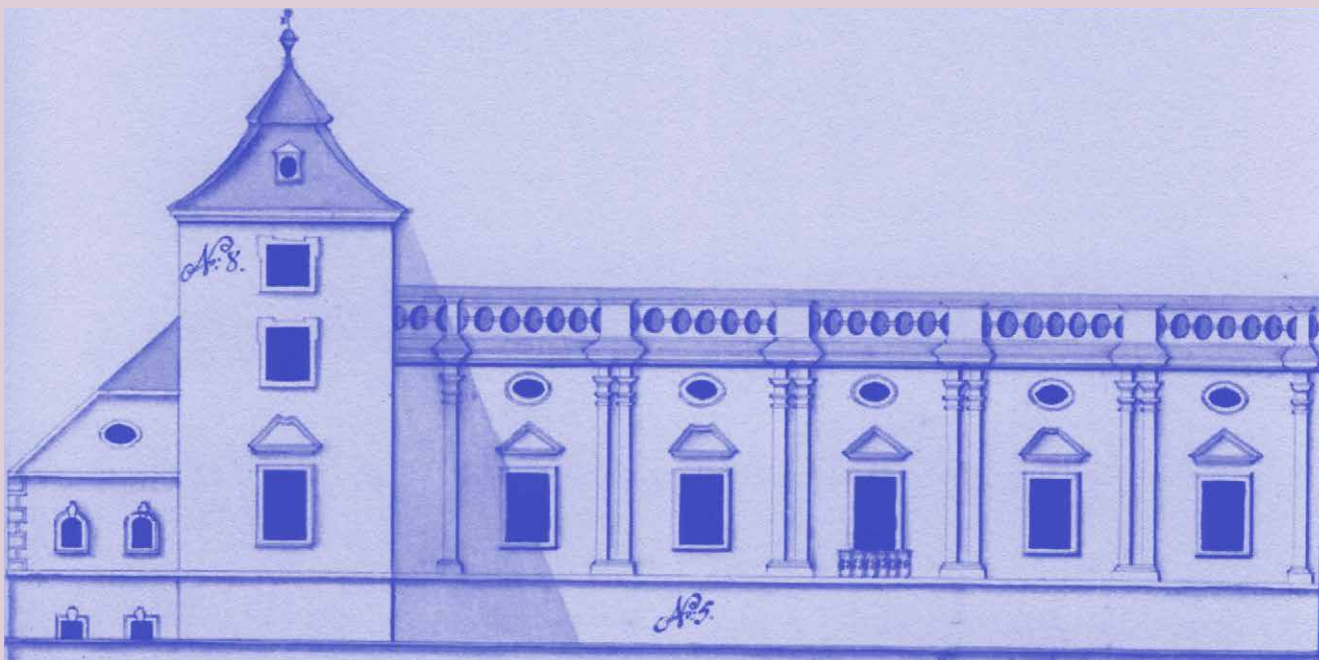
Boldog idők! Amikor az emberi értelem ilyen intéz-ményekben támogatásra lel! Még boldogabb lenne azonban, ha szeretett hazánk más tájairól is hasonló intézmények létesüléséről kaphatnánk híreket. Egyik fény gyújtja a következőt.

Őméltósága a püspökúr egy másik hasznos művet is alkotott, ugyanis rendkívül jól felszerelt papírmalmot létesített, amire már több mint 15.000 forintot áldozott. A küldött minta alapján a papír szépnek és jónak mond-ható. Ez az épület éppúgy, mint sok egyéb intézkedése, a fáradhatatlan szorgalomról tanúskodik, mellyel Őméltósága minden alkalmat megragad, hogy a köz javát hasznos, ékes és öröndetes létesítményekkel gazdagítsa.”

(Fordította: Móró Mária Anna)³

² PETROVICH Ede: A 200 éves Klimó-könyvtár történetéhez. = Magyar Könyvszemle 1974/3–4. 315–325.

³ MÓRÓ Mária Anna: *Pressburger Zeitung* – Belföldi Hírek. = Pécsi Könyv- és Infotár, 1996. március 31. 8–9.

A püspöki palota tornya melletti, ötblakos könyvtári épületszárny

tor der Gottesgelahrtheit, und Profeß der heil. Schrift bey dem Seminario heil. Apostels Pauli, übergeben worden, damit dieses so herrliche Werk zu Zeit zu Zeit ausbar und vollkommen werde, so ist schon für einen Fond gesetzt worden, aus welchem alle Jahre brauchbare Werke zugeschoffen werden können. Glückliche Zeiten! wo man dem Verstande des Menschen durch solche Anstalt zu Hilfe zu kommen sucht. Nach glücklicher werden sie seyn, wenn auch in d. übrigen Gegenden unsers geliebten Vaterlandes ähnliche Denkmäler errichtet werden. — Ein Licht zündet das andere an.

Nach hat eben dieser Herr Bischof ein anderes nützliches Werk, nämlich eine überaus wohl eingerichtete Papiermühle erbauen, und dazu schon ab 15000 fl. verwenden lassen. Das Papier ist nach den Mustern zu urtheile schön und gut. Es zeigt also sowohl dieses Gebäude, als alle übrigen Einrichtungen von dem unermüdeten Fleiße der derselbe bey jeder Gelegenheit anwendet um das allgemeine Beste mit höchst nützlich-sterlich- und angenehmen Beranstellungen zu bereichern.

Aus Hünstücken ist die angenehme Nachricht eingegangen, daß Sr. Excellenz der hochwürdigste und hochgelehrte Herr Bischof Alimo, mit eigenen Kosten in seinem bischöflichen Pallaste daselbst eine überaus kostbare Bibliothek angelegt hat. Sie enthält gegenwärtig 20000 Bände, und wird nach der Absicht Sr. Excellenz zu jedermanns Gebrauche offen stehen. Die Oberaufsicht über diesen so prächtig als nützlich-sterlich- ist sowohl nach dem Willen des Stifters, als nach der Uebereinstimmung des Kapitels dem hochwürdigsten und hochgelehrten Herrn Joseph Keller, Doktor

Wienerisches Diarium
1774. április 16. (szombat)

Pressburger Zeitung – Belföldi hírek –
1774. április 13. (szerda)

Klimo György egyáltalán nem volt ismeretlen a lapok olvasói számára, hiszen korábbi hírekben számos esetben bukkan fel a neve. A kiemelt híradásban a *Pressburger Zeitung* tudósítója a pusztta tényközlés mellett példaértékűnek és követendőnek tartotta a könyvtár alapítását.

Klimo György 1774-ben, a köz hasznára átadott bibliotékájának állományával kapcsolatban a kutatások megcáfolták a szakirodalomban meggyökeresedett 15–20 000 kötet meglétét: a könyvtár számítások szerint kb. 7500–8000 kötetet foglalhatott magába. Mindez azonban semmit sem von le a könyvtár-alapítás, valamint a mellé rendelt szándék nagyszerű és a korszakban unikális voltából, amely új utat nyitott a magyarországi könyvtárkultúra változásainak.

A bibliotékát 1832-ben a második alapítóként tisztelt báró négyesi Szepeszy Ignác püspök (1828–1838) átköltöztette a líceum Kisiskola (ma Szepeszy Ignác) utcai, Piatsek József pécsi építész által tervezett klasszicista épületébe. Nevéhez fűződik az állomány többszintű katalogizálása, továbbá a könyvtár kulturális látnivalóként történő bevezetése is.

A püspöki könyvgyűjteményt, annak telkét és épületét (ma Pécs, Szepeszy Ignác utca 3.) 1923-ban – közel 35.000 kötetrel – gróf Zichy Gyula megyéspüspök (1906–1925) a tulajdonjog sértetlen fenntartása mellett – egy haszonkölcsön-szerződés keretében – átadta a Pozsonyból Pécsre költöző Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem számára. A működtetés ellenőrzésével pedig megbízott papjai közül egy püspöki könyvtárórt. Ekképpen kettős jogviszony jött létre: a könyvgyűjtemény és az épület tulajdonosa a megyéspüspök maradt, az egyetem pedig haszonélvezeti jogot kapott.

1949-ben az egyházi alapítványi vagyoni államosításával a hajdani püspöki könyvtár épülete állami tulajdonba került, a berendezését pedig művészettörténeti értéke miatt védett iparművészeti emlékké nyilvánították. A korábbi püspöki bibliotéka épületét a Népművelési Minisztérium műemlékvédelem alá vonta. A püspök tulajdonjogát a berendezésre és a könyvállományra vonatkozóan 1950-ben megerősítették.

A pécsi püspöki könyvtár Piatsek-féle klasszicista épülete
(Fényképezte: Zsabokorszky Jenő)

A Klimo Könyvtár ma a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Történeti Gyűjtemények Osztályának legnagyobb különgyűjteménye, de a püspöki bibliotéka állománya és berendezése jelenleg is a mindenkorai pécsi megyéspüspök tulajdonát képezi. A történetiségét tekintve pedig a gyűjtemény közvetlen előzménye a jelenlegi Pécsi Egyházmegyei Könyvtárnak, amelyet az átadás után kezdtek el gyűjteni, majd egyéb gyűjteményekkel kiegészíteni.

A pécsi püspöki könyvtár 1974-ben megrendezett 200 éves évfordulóját a Klimo Könyvtár kutatója, tudományos kutatókönyvtárosa, Boda Miklós, az Egyházi Könyvtárak Egyesülete tiszteletbeli tagja egy saját költeménnyel köszöntötte.

DR. SCHMELCZER-POHÁNKA ÉVA

Pécsi Egyházmegyei Könyvtár

Irodalom

SCHMELCZER-POHÁNKA Éva: „Boldog idők! Amikor az emberi értelem ilyen intézményekben támogatásra lel. (...) Egyik fény gyújtja a következőt.” A pécsi püspöki könyvtár története 1774–1945. PTE Egyetemi Könyvtár, Pécs, 2012. 370 p., [24] t. = <https://mek.oszk.hu/17400/17464/> [2024.03.22.]